

УДК 37.091.12.011.3-051:614]:616.98

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2023.03>

*Любов Погорєлова,
ORCID iD 0000-0002-8462-7737
методист навчально-методичної лабораторії акмеології
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
liubov.pohorelova@moipro.mk.ua*

ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

У науково-методичній статті наголошено на важливості впровадження новацій просвітницько-профілактичної роботи в освітній процес. Висвітлено можливості використання освітнього інструменту «Маршрут безпеки» під час профілактичної діяльності з предмета «Основи здоров'я», курсу «Здоров'я, безпека та добробут». Досліджено низку наукових праць із цієї проблеми. Визначено шляхи ефективного впровадження «Маршруту безпеки». Подано статистичні дані щодо поширеності ВІЛ у Миколаївській області. Проаналізовано динаміку поширення ВІЛ залежно від шляхів передачі інфекції в розрізі адміністративних одиниць області. Запропоновано використання інноваційних освітніх інструментів для активізації профілактичної освітньої діяльності в закладі загальної середньої освіти під час упровадження інтерактивного продукту. Репрезентовано зміст профілактичної роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на прикладі використання «Маршруту безпеки» у форматі однойменного модуля для педагогів.

***Ключові слова:** інтегрований курс «Здоров'я безпека та добробут»; «Маршрут безпеки»; предмет «Основи здоров'я»; профілактично-просвітницька робота.*

© Погорєлова Л. В., 2023

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Профілактична робота вчителя нині є одним із важливих питань створення безпечного здоров'язбережувального середовища в закладі загальної середньої освіти. Зазначимо, що освітній процес сучасної школи передбачає навчальні предмети, вивчення яких потребує формування життєво значущих, здоров'язбережувальних, психосоціальних компетентностей та ознайомлення здобувачів освіти з основними аспектами профілактики хвороб, що набули глобальності протягом багатьох років (цукровий діабет, гепатит А, С, ВІЛ/СНІД

тощо).

В основі проблеми ВІЛ-інфекції / СНІДу лежать соціальні аспекти, зокрема: проблеми культури, виховання, освіти, формування здорового способу життя, безпечної щодо ризиків інфікування ВІЛ поведінки. Тому успішна динаміка подолання ВІЛ/СНІДу залежить не лише від медицини, а насамперед від суспільної обізнаності, освіти.

Укладачі навчальної програми предмета «Основи здоров'я» (6–9 класи) та модельних навчальних програм інтегрованого курсу Нової української школи «Здоров'я, безпека та добробут» відповідно до вікових особливостей учнів передбачили вивчення

тем з забезпечення підлітків від серйозних, іноді невиліковних захворювань. Це є визначним досягненням освіти сьогодні, адже актуальність розгляду соціально значущих, цікавих, важливих питань для учнівської молоді дає можливість учителю вплинути на формування тих умінь, навичок та установок, що знадобляться в повсякденному та дорослому житті, зорієнтують, як діяти в небезпечних ситуаціях.

Від того, які прийоми, методи та форми роботи добре педагог у контексті певної освітньої діяльності, спрямованої на просвітницько-профілактичну роботу, залежатиме ефективність самого процесу, досягнення очікуваного результату, і основне – вмотивованість учнів. На допомогу вчителю сучасні освітяни-науковці, провідні педагоги-практики продовжують розробляти та активно впроваджувати в закладах загальної середньої освіти дієві інтерактивні інструменти профілактичного спрямування. Серед таких інструментів – «Маршрут безпеки».

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Питання формування навичок здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді розглядають у працях такі вітчизняні науковці та практики: О. М. Балакірева, М. В. Буроменський, Р. Х. Вайнола, О. Л. Вакулєнко, Б. М. Ворник. Проблеми безпечної поведінки та профілактики ризикованої поведінки досліджували О. В. Булгакова, Г. Г. Власюк, Г. І. Сорчова, В. М. Оржеховська, Т. Л. Лях. Змістовний нормативно-правовий огляд щодо профілактики ВІЛ/СНІДу та доступу підлітків, зокрема групи ризику, до медико-соціальних послуг здійснили В. М. Стешенко, М. В. Буроменський, О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Т. Сакович. Питання організації соціально-психологічної підтримки ВІЛ-інфікованих дітей та їхніх сімей у громаді, причини поширення ВІЛ-інфекції та високу вразливість підлітків до ВІЛ-інфекції вивчали О. В. Безпалько, М. Ю. Варбан, Б. Л. Зорник, О. А. Голоцван, С. В. Страшко.

Продовжують вивчати та розвивати напрям просвітницько-профілактичної роботи, зокрема щодо створення програм, курсів, моделей організації діяльності нині, вітчизняні та зарубіжні дослідники: В. С. Пономаренко, Т. В. Воронцова, І. О. Нерубаєва, П. Фротолла, Т. І. Грабовська та інші.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті.

Проблема ВІЛ не є новою для сучасного суспільства, але питання вивчення тем, що стосуються ВІЛ/СНІДу, толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих, надання достовірної інформації молоді щодо епідемії, шляхів забезпечення та подолання стигми та дискримінації наразі відкриті.

Незважаючи на істотний прогрес у комплексному підході до протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в світі, кількість зареєстрованих випадків ВІЛ-інфекції в Україні щороку збільшується. Суперечності між новаціями в просвітницько-профілактичній роботі, які мають на меті формування здоров'язберезувальної компетентності з юного віку, тим самим зменшуючи рівень захворюваності на ВІЛ, та наявною ситуацією, яка свідчить, що епідемія триває з тенденцією до подальшого зростання в усіх регіонах нашої країни. Аналіз офіційних статистичних даних щодо поширення ВІЛ-інфекції в Україні (режим доступу: <http://surl.li/fijmq>) це підтверджує.

За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, наша держава нині посідає одне з перших місць серед країн європейського регіону за кількістю ВІЛ-позитивних осіб. Майже кожен сотий громадянин України у віці від 15 до 49 років інфікований ВІЛ, що є одним із найвищих показників серед країн регіону Східної Європи та Центральної Азії, до якого територіально належить Україна, єдиний у світі, де продовжує зростати кількість нових випадків ВІЛ-інфекції та смертей від СНІДу (<http://surl.li/fzcnx>).

Епідемічна ситуація з ВІЛ-інфекції / СНІДу в Миколаївській області є напруженою. Сучасний стан епідемії ВІЛ-інфекції

в країні і в області характеризується високою активністю прихованого компонента епідемічного процесу, який формується за рахунок недиагностованих хворих на ВІЛ-інфекцію. Миколаївський обласний центр здоров'я наголошує, що від третини до половини ВІЛ-позитивних осіб, виявлених за даними лабораторних досліджень, перебувають поза медичним спостереженням та є джерелом збудника інфекції (<http://surl.li/fijmq>).

Актуальність проблем, порушених у статті, не викликає сумніву.

У контексті профілактичного інформування підлітків щодо убезпечення від ВІЛ-інфекції найважливішим складником просвітницької роботи є толерантність у висвітленні, обговоренні та вирішенні актуальних питань.

Проблема ВІЛ-інфекції/СНІДу давно вже вийшла за рамки медичної. У її основі лежать соціальні аспекти, а це проблеми культури, виховання, освіти, формування здорового способу життя, безпечної щодо ризиків інфікування ВІЛ поведінки.

«The Join-in-Circuit» (розробник – Німецька Федеральна агенція просвіти в галузі охорони здоров'я (BZgA) у співпраці з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ)) – це інтерактивний профілактичний освітній інструмент для профілактичної роботи з молоддю, який упроваджують у ФРН з 1994 року як національну кампанію. 2002 року програму адаптовано відповідно до соціально-педагогічних умов групою міжнародних експертів та успішно впроваджено у понад 20 країнах світу як компонент національних програм первинної профілактики ВІЛ/СНІДу. На території України програма адаптована протягом 2010–2011 років і отримала назву «Маршрут безпеки». Формат навчання передбачає використання тренінгових та інтерактивних технологій у вигляді прямування маршрутом, що веде до безпечної поведінки.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета статті – висвітлити можливості

використання інтерактивного освітнього інструменту «Маршрут безпеки» для створення ефективної просвітницької роботи з питань профілактики ВІЛ-інфекції та ПСШ у закладі загальної середньої освіти та в контексті підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я», інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут».

Відповідно до мети визначено такі **завдання** статті:

1. Здійснити теоретичний аналіз науково-методичних досліджень стану захворюваності на ВІЛ/СНІД в Україні та публікацій щодо просвітницько-профілактичної роботи в закладах освіти.

2. Визначити основні аспекти використання освітнього інструменту «Маршрут безпеки» в роботі з учнівською молоддю та зосередити увагу на його важливості у формуванні здоров'язбережувального освітнього середовища.

3. Репрезентувати зміст профілактичної роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на прикладі використання освітнього інструменту «Маршрут безпеки» у форматі однойменного компетентісно та діяльнісно орієнтованого варіативного модуля «Маршрут безпеки» – інтерактивний профілактичний освітній інструмент із питань репродуктивного здоров'я» під час підвищення кваліфікації освітян Миколаївщини.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів.

Теоретичний аналіз науково-методичних досліджень стану захворюваності на ВІЛ/СНІД в Україні та публікацій щодо просвітницько-профілактичної роботи в закладах освіти.

У доповіді Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ), Об'єднаної програми ООН з ВІЛ/СНІДу (UNAIDS) і Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) «Молодь і ВІЛ/СНІД» (2002) наведено заходи, які мають бути частиною профілактичної роботи з молоддю в усіх країнах світу (Воронцова Т. В., В. С. Пономаренко В. С., 2012, с. 78), серед них: озброїти її життєвими

навичками для використання цих знань на практиці; працювати з молоддю, залучати до профілактичних заходів.

Спільними зусиллями загальнодержавних установ і фахівців соціології, психології, медицини та освіти нині в українському суспільстві активно впроваджують нові підходи для організації якісної профілактики, подолання проблем стигми, дискримінації та забезпечення антиретровірусної терапії ВІЛ-інфікованим.

«Сучасна школа має змогу забезпечити основні критерії просвітницько-профілактичної роботи – масовість, ефективність та превентивність. Молодь потребує нових форм превентивної освіти, – стверджують Т. В. Воронцова та В. С. Пономаренко. – Мотивація при цьому ґрунтується не на страхі перед СНІДом і людьми, які живуть із ВІЛ, а на тому, що кожен здатний захиститися від зараження, якщо дотримуватиметься простих заходів безпеки» (Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., 2012, с. 30). Учені пропонують реалізовувати просвітницьку діяльність через упровадження окремого курсу «Захисти себе від ВІЛ», використовуючи тренінгові технології. Саме тренінг дає можливість ефективно швидко засвоювати інформацію через формування життєвих навичок у ході групової взаємодії, моделювання ситуацій тощо.

Про ВІЛ/СНІД потрібно говорити постійно, учити дітей убезпечувати себе, бути толерантними з людьми, які живуть із ВІЛ, щоб уберегти себе від зараження та подолати стигму і дискримінацію в суспільстві.

Подані статистичні дані щодо поширеності ВІЛ у загальнонаціональному та регіональному розрізі свідчать про постійну динаміку цього процесу, актуальність та нагальну потребу впровадження новацій просвітницької роботи в закладах освіти, зокрема в контексті освітніх галузей «Здоров'я і фізична культура» та «Соціальна і здоров'язбережувальна» (додаток).

Причину вразливості дітей і молоді до ВІЛ-інфекції Т. Л. Лях пов'язує не тільки з нестачею в них достовірної інформації про ВІЛ/СНІД, але й тим, що підлітки

і молоді люди часто не можуть поєднати наявні знання з усвідомленням реального ризику і необхідністю безпечної та відповідальної поведінки (Лях Т. Л., 2010, с. 59). Тому правильна інтерпретація дорослими (батьками, педагогами тощо) інформації, а також інфомедійна грамотність відіграють надважливу роль у превентивній освіті молодого покоління.

У контексті просвітницько-профілактичних заходів обов'язковою умовою є врахування вікових особливостей групи учасників. Учнівська молодь та дорослі, на думку експертів GIZ В. Самусь, С. Дубини, О. Березіної, надають перевагу вивченню теорії у процесі її практичного застосування (Самусь В., Дубина С., Березіна О., 2018, с. 5). Саме так відбувається ефективно засвоєння знань та формування життєво важливих навичок.

«Надзавданням» профілактичної роботи серед учнівської молоді, на думку Т. І. Грабовської, О. В. Грабовського, З. І. Баторі-Тарці, є створення в кожного власної моделі безпечної поведінки, спрямованої на зниження ризику зараження ВІЛ, формування зваженого ставлення до проблеми СНІДу (Грабовська Т. І., Грабовський О. В., Баторі-Тарці З. І., 2014, с. 46). Щоб виконати це завдання, потрібно впроваджувати нові форми профілактичної роботи або використовувати традиційні форми, надаючи їм таких сучасних ознак, які відповідали б інтересам і потребам молоді, спонукали учнів осмислено діяти, сприяли формуванню особистої позиції щодо проблеми.

Про ризику зараження ВІЛ сучасний підліток має змогу дізнатися з різних джерел: ЗМІ, заклад освіти, оточення, сім'я. Практика викладання предмета «Основи здоров'я» демонструє успішні результати засвоєння знань учнями з тем, присвячених профілактиці ВІЛ/СНІДу. І в цьому контексті спостерігаємо тенденцію відкритості учнів з учителем щодо вирішення складних питань особистого характеру. Оскільки, на жаль, не всі батьки у виховному аспекті вміють удало налагодити контакт із дітьми

для комунікації на тему сексуальної освіти, зокрема профілактики ВІЛ та інфекцій, що передаються статевим шляхом, і проблем репродуктивного здоров'я.

На важливості педагогіки партнерства у процесі формування виховного простору акцентує О. Д. Вітковська: для вчителя педагогіка партнерства є складником створення сприятливої атмосфери співпраці зі школярами; упровадження в освітній процес інноваційних методів навчання, які спрямовані на розкриття особистості; бачення в ній добровільного та зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника виховного процесу (Вітковська О. Д., 2021, с. 27). Педагогічно правильна організація ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу сприятиме швидкому формуванню здоров'язбережувальних компетентностей учнів.

Інтерактив та особистісно орієнтований підхід лежать в основі освітнього інструменту «Маршрут безпеки», що забезпечує ефективну комунікацію з учасниками під час його застосування.

Методичні аспекти до використання інтерактивного освітнього інструменту «Маршрут безпеки».

«Маршрут безпеки» – це захід, в основі якого лежить інтерактивний профілактичний освітній інструмент із питань репродуктивного здоров'я. Метою заходу є профілактика ВІЛ/СНІДу та ІПСШ, а також формування толерантного ставлення до людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом. «Маршрут безпеки» спонукає молодь поширювати достовірну інформацію про репродуктивне здоров'я, порушувати проблематику толерантності та родинних цінностей, обговорювати ставлення оточення до цих питань (Нерубаєва І. О., Фратолла П., 2018, с. 5).

З'ясуємо особливості використання освітнього інструменту «Маршрут безпеки» в роботі з учнівською молоддю. Проведення інтерактивного заходу «Маршрут безпеки» вимагає попередньої підготовки приміщення, оскільки його метою є залучення якомога більшої кількості учнів.

Зміст «Маршруту безпеки» перед-

бачає п'ять інтерактивних станцій, одна з яких – «Захист від ВІЛ, ІПСШ та засоби контрацепції», умовою проведення маршруту є згода батьків учасників заходу. Для кожної станції автори розробили наочність та дидактичний матеріал (спеціальні плакати (банери) та кольорові ситуативні картки). Плакати розміщують на столах або кріплять на вертикальну поверхню по колу. Особливістю участі в кожній станції є те, що під час роботи однієї станції учасники не повинні бачити, що відбувається на решті, та відволікатися на інші групи. Водночас відстань між станціями не має бути надто великою, щоб учасники встигли за декілька секунд перейти від однієї станції до іншої за визначеним «маршрутом» та відкривати для себе нові аспекти тем репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ та ІПСШ.

Проте, якщо в педагога є потреба використати тільки окремих елементів заходу та провести 1 станцію (на вибір) під час вивчення певної теми з предмета «Основи здоров'я» або інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», яка стосується профілактики ВІЛ та репродуктивного здоров'я, він може на власний розсуд вирішити це питання та організувати відповідну роботу.

Перед початком «Маршруту безпеки», як пропонують І. О. Нерубаєва, П. Фратолла, координатор заходу виголошує промову, у якій вітає учасників та гостей, стисло розповідає про «Маршрут безпеки» як захід, його правила та особливості роботи, проводить анкетування учасників (якщо цього не було зроблено заздалегідь), а також об'єднує учасників на 5 рівномірних груп (по 8–12 осіб у кожній) (Нерубаєва І. О., Фратолла П., 2018, с. 15). Автори освітнього інструменту зауважують, якщо з будь-яких причин було прийняте рішення проводити чотири станції, то учасників об'єднують в чотири групи відповідно. Кожна група, на їхню думку, повинна зібратися навпроти однієї зі станцій. Їх вітає один чи два фасилітатори, який / які пояснюють завдання для цієї станції, стимулюють брати активну участь у запланованій

презентації та заохочують висловлювати свої погляди та обмінюватись особистим досвідом, тобто залучають до активної співпраці у групі. Основний результат такої роботи – учасники навчаються один від одного.

Тривалість роботи кожної станції – не більше 15 хвилин. Учитель координує роботу фасилітаторів і повідомляє про початок та закінчення роботи.

«Маршрут безпеки» пропонує роботу за п'ятьма різними темами. Кожній із тем відповідає окрема станція:

- «Шляхи передачі ВІЛ»,
- «ВІЛ/СНІД: запитання і відповіді»,
- «Поруч із тобою»,
- «Твоє життя – твій вибір»,
- «Захист від ВІЛ, ПСШ та засоби контрацепції».

Хід роботи на станціях «Маршруту безпеки» можна поділити на 5 етапів:

1. Підготування матеріалів для станції (картинки, картки та інші необхідні ресурси).

2. Привітання учасників та оголошення мети роботи на станції.

3. Пояснення правил та умов роботи на станції.

4. Проведення станції.

5. Останній етап: підбиття підсумків роботи на станції та формулювання висновків; закінчення роботи, у якому подякувати учасникам за продуктивну роботу та пояснити, на яку станцію їм слід переходити далі (Нерубаєва І. О., Фратолла П., 2018, с. 12).

Пропонуємо доповнити хід роботи станцій пунктом «зворотний зв'язок на початку та в кінці кожної станції», що дозволить пригадати основні результати попередніх напрацювань та проаналізувати роботу учасників після закінчення.

Тут потрібно акцентувати на ключовому комунікаторові заходу – фасилітаторі. Ним можуть бути як педагоги-колеги, так і завчасно навчені, підготовлені старшокласники. Варто зауважити, що зміни в поведінці учасників залежать від того, наскільки

успішно фасилітатори засвоїли та використали інтерактивні методи, які лежать в основі «Маршруту безпеки», тому відбір та підготовка таких помічників має відбуватися виважено.

Саме комунікація з пропагування та навчання здорового способу життя відіграє важливу роль, оскільки виходить за рамки просвітницького інформування з питань профілактики захворювань, а практика доводить, що знання, набуті на уроці, не завжди застосують учні як навичку в реальному житті. Відтак отримана інформація не означає згоду із запропонованими діями / алгоритмами дій тощо.

Автори «Маршруту безпеки» виокремлюють такі аспекти ефективного спілкування для використання інструменту: бути зрозумілим; бути прийнятним; урахувати життєвий досвід учасників; задіювати різні канали сприйняття інформації; бути таким, що привертає увагу, викликає інтерес; активно залучати учасників; бути обережним та враховувати ефект невербальних повідомлень (Нерубаєва І. О., Фратолла П., 2018, с. 8–9).

У процесі підготовки заходу з використанням інструменту «Маршрут безпеки» педагог має пам'ятати, що вибір тем і методичних прийомів для кожної зі станцій є результатом тривалого процесу розроблення та адаптації МБ в Україні. Зміни в методології інструменту відтак матимуть негативний вплив на очікувані результати.

Установлено, що активна взаємодія всіх учасників підвищує якість і рівень засвоєння знань. Високоєфективними є масовість залучення підлітків та активне обговорення, аналіз ситуацій у групах під час проходження почергово станцій.

Звертаємо увагу, що для ефективності досягнення очікуваного результату роботи станції необхідно дотримуватися розробленого алгоритму, за потреби дещо скоригувавши його завчасно, але зберігаючи авторські принципи: наочності, емоційності навчання, гуманістичної цілеспрямованості.

У контексті роботи задіяно викори-

стання методів навчання, що ґрунтуються на активній взаємодії всіх учасників:

- словесні методи: відповіді на запитання, обговорення, дискусії, аналіз життєвих ситуацій;
- інтерактивні методи: мозковий штурм, відпрацювання навичок;
- методи соціальної роботи в групах відповідно до кожної станції;
- дослідницькі методи: моделювання ситуацій, розв'язання проблеми;
- наочні методи: використання банерів для кожної станції, карток, презентацій;
- практичні методи: вправи, практичні роботи (застосування знань учнями у ситуаціях, наближених до життєвих).

Усі наведені методи (активності) актуальні для використання на кожній станції освітнього інструменту. Наприклад, використання методу наочності під час проведення станції 4 «Твоє життя – твій вибір»: три картинки (аватари), розміщені на стенді, картки «Повідомлення чату».

Ключове повідомлення станції – «У прийнятті рішень слід завжди спиратися на свої життєві цінності». Аналіз, моделювання життєвих ситуацій – учасники аналізують життєві ситуації, використовуючи картки з повідомленнями умовного чату відвідувачів сайту допомоги. Учасники мають змогу розглянути проблемні ситуації з реального життя в контексті таких ситуацій:

- Перший сексуальний досвід. Чи варто?
- Уживання алкоголю / наркотиків на вечірці.
- Проблеми у відносинах із найкращим другом / подругою.
- Проблеми з батьками.

Досліджуваний інтерактивний інструмент «Маршрут безпеки» може доповнювати наявні програми та освітні методи, націлені на сприяння формуванню свідомого ставлення до власного життя та здоров'я, вивченню основ здорового способу

життя та навичок безпечної поведінки, що забезпечують життя та здоров'я, і проводиться за принципом «рівний рівному».

Відтак особливостями «Маршруту безпеки» є:

- 1) масовість (може охопити значну кількість учасників);
- 2) інноваційність (організація роботи станцій);
- 3) інтерактив (добірка цікавих та вмотивованих тематичних інтерактивних вправ на кожній станції);
- 4) вікові обмеження (учасниками можуть бути лише підлітки з 14 років).

Навчання педагогів за інтерактивним освітнім інструментом «Маршрут безпеки» на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Методика просвітницько-профілактичної роботи в контексті післядипломної освіти педагогів постійно зазнає модернізації. З'являються нові проекти та програми, що допомагають освітянам будувати модель створення здоров'язбережувального освітнього простору як у рамках вивчення певного предмета, так і загальношкільного. Під час науково-методичних заходів, що постійно організовує Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, педагоги мають змогу не лише ознайомитися, а й пройти сертифіковане навчання, отримати електронний кейс методичних матеріалів для подальшого використання в роботі.

Освітяни активно долучаються до презентаційно-методичних і практико-орієнтованих заходів для роботи з цікавими інтерактивними інструментами та програмами / проектами просвітницько-профілактичного спрямування: «Сімейна розмова», «Вчимося жити разом», «Рівний – рівному», «Дорослішай на здоров'я», «7 кроків назустріч», «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення» тощо.

Для вчителів Миколаївщини ознайомлення та навчання з інструментом

«Маршрут безпеки» стартувало у 2022 році на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Методист навчально-методичної лабораторії акмеології Л. В. Погорелова провела три компетентісно та діяльнісно орієнтованих варіативних модулі: два з них – «Маршрут безпеки» – інтерактивний профілактичний освітній інструмент із питань репродуктивного здоров'я» та один модуль «Профілактика ВІЛ на робочому місці в закладах загальної середньої освіти». У дистанційному форматі до навчання долучилися 67 педагогів ЗЗСО області (46 осіб успішно закінчили навчання та отримали сертифікат підвищення кваліфікації). Різниця між показниками участі та результативності завершення навчання має важливі підстави – об'єктивні та суб'єктивні обставини проходження навчання під час війни.

Серед учасників модулів були не лише вчителі предмета «Основи здоров'я» та нового інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», а й директори, заступники

директорів ЗЗСО, учителі початкових класів, хімії, біології, фізичної культури, лікувальної фізичної культури, захисту України, що свідчить про актуальність питань превентивної освіти для сучасної школи.

Мета модуля: сприяти розвитку громадянських, соціальних, психолого-педагогічних компетентностей педагогічних працівників, а отже, і здобувачів освіти, ознайомити з моделлю навчального курсу «Маршрут безпеки» – інтерактивний профілактичний освітній інструмент із питань репродуктивного здоров'я»; надати учасникам інформацію про основні поняття щодо ВІЛ, обговорити шляхи передачі ВІЛ та методи профілактики інфікування; профілактику ВІЛ/СНІДу та ІПСШ, а також створення толерантного ставлення до людей, що живуть із ВІЛ/СНІДом.

Навчання передбачало опрацювання тем у синхронному та асинхронному режимі відповідно до затвердженого навчально-тематичного плану.

Навчально-тематичний план компетентістю та діяльнісно орієнтованого вибіркового модуля (кейсу) «Маршрут безпеки» – інтерактивний профілактичний освітній інструмент із питань репродуктивного здоров'я»

Зміст навчання (тематичний план)	Розподіл навчальних годин	Форми навчальних занять	Освітній продукт
Вступ			
Опис інтерактивного заходу «Маршрут безпеки»	2	Лекція	Слухач знає структуру, зміст навчального заходу, основні принципи навчання; уміє користуватися методичними інтернет-ресурсами
Тема 1.			
Станція 1. Шляхи передачі ВІЛ	1	Лекція, тренінг	Слухач знає, розуміє поняття «ВІЛ+», «стигма», «дискримінація»; уміє застосовувати тренінгові активності та інтерактивні методи навчання у процесі навчально-просвітницької роботи
	2	Практична робота № 1	
Тема 2.			
Станція 3. Поруч із тобою	1	Лекція, тренінг	Слухач знає основні аспекти толерантності у сфері ВІЛ; права ЛЖВ у соціумі
	2	Практична робота № 2	

Джерело: складено самостійно

Синхронний режим занять забезпечував сервіс «ZOOM». На початку організації роботи з педагогами ми встановили рівень їхньої обізнаності щодо шляхів ВІЛ-інфікування та знань про новий інтерактивний інструмент, використовуючи роботу із сервісом Jamboard. За покликанням <http://surl.li/ndkz> учасники висловлюють свої ідеї щодо профілактичної роботи в закладі освіти з питань ВІЛ/ СНІДу.

На вступному занятті учасники сформували очікування від подальшої роботи під час модуля, отримали інформацію про мету, завдання, кінцевий продукт (сертифікат) та безпосередньо перейшли до ознайомлення з навчально-методичним комплектом «Маршруту безпеки», що містить посібник для вчителя, банери та дидактичні картки (режим доступу: <http://surl.li/ndks>).

Потужну методичну базу та підтримку вчителям різних освітніх галузей традиційно забезпечує портал превентивної освіти (<http://autta.org.ua/>). Щодо профілактики ВІЛ він містить низку електронних навчально-методичних комплектів, серед яких: «Профілактика ВІЛ/СНІД на робочому місці в закладах загальної середньої освіти», «Захисти себе від ВІЛ», «Чесна гра», «П'ять уроків захисту від ВІЛ», «Формування здорового способу життя та профілактика ВІЛ/СНІД», «Маршрут безпеки», а також онлайн-курси здоров'язбережувального спрямування («Основи здоров'язбережувальної компетентності», «Освіта на

основі життєвих навичок», «Безпечна і дружня до дитини школа» тощо).

Під час подальших тренінгів учасники відпрацьовують методику проведення станцій «Шляхи передачі ВІЛ» та «Поруч із тобою». Після кожного заняття вчителі опрацьовують методичні матеріали до теми та виконують практичні роботи (заповнення гугл-форм), що дає можливість їм засвоїти матеріал, а викладачеві – перевірити та зрозуміти рівень засвоєння слухачами певної теми, зарахувати роботу кожного / кожної).

Оскільки організатори попередньо передбачали проведення станцій в офлайн-режимі, ми застосовували можливості онлайн-ресурсів та інтернет-сервісів для проведення занять дистанційно. Так, наприклад, наочність, запропоновану для роздаткового матеріалу в аудиторії (банер та дидактичні картки), ми перенесли в електронному форматі до Jam-файлу та презентації Power Point. Це дало можливість інтерактивно взаємодіяти та спільно виконувати запропоновані викладачем вправи, зокрема вправа «Шляхи передачі ВІЛ»: визначення рівнів ризику зараження ВІЛ (зелений колір – ризику немає, жовтий – середній ризик інфікування; червоний – високий рівень інфікування). Завдання передбачало логічне переміщення карток за відповідними трьома секторами з подальшим обговоренням та аналізом дій учасників (наочний приклад представлено на рис. 1).

Шляхи передачі ВІЛ

Рис. 1 «Шляхи передачі ВІЛ»

Джерело: Нерубасва І. О., Фратолла П., 2018, с. 16

Інтерактив забезпечує ефективне обговорення та підбиття підсумків роботи. За координації викладача учасники проговорюють, що нового дізналися під час заняття та яка інформація була відома до початку.

Під час проходження модуля слухачі отримали змістовні роз'яснення щодо особливостей модерування освітнього інструменту «Маршрут безпеки».

Висновки. Розглянута проблема просвітницько-профілактичної роботи в закладі освіти, зокрема використання профілактичних інструментів у роботі вчителя предмета «Основи здоров'я», інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут»; вивчене навчально-методичне забезпечення освітнього інструменту «Маршрут безпеки», його інтерактивна спрямованість та досвід використання в контексті післядипломної педагогічної освіти дають змогу зробити такі висновки:

1. Аналіз науково-методичних та статистичних досліджень засвідчив, що стан захворюваності на ВІЛ/СНІД в Україні є напруженим. А показник поширеності ВІЛ у Миколаївській області вже декілька років є значно перевищеним. Над питаннями формування навичок здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді постійно працюють вітчизняні вчені та практики, серед яких О. М. Балакірева, В. С. Пономаренко, Т. В. Воронцова та ін.

2. У статті розкрито основні аспекти використання освітнього інструменту «Маршрут безпеки» в роботі з учнівською молоддю та його важливість у формуванні здоров'язбережувального освітнього середовища. В основі «Маршруту безпеки» лежить інтерактивний профілактичний освіт-

ній інструмент із питань репродуктивного здоров'я, його особливостями є: масовість, інноваційність, інтерактив та вікові обмеження (учасниками можуть бути підлітки з 14 років). Доведено, що «Маршрут безпеки» вчить здобувачів освіти поширювати достовірну інформацію про репродуктивне здоров'я, порушувати проблематику толерантності та родинних цінностей, обговорювати ставлення оточення до цих питань.

3. Методика просвітницько-профілактичної роботи з убезпечення захворювання на ВІЛ/СНІД у контексті післядипломної освіти педагогів постійно зазнає модернізації. Педагогічні та науково-педагогічні працівники Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти організують системний координаційно-методичний супровід методики просвітницько-профілактичної роботи.

Цінність навчання інноваційної методики просвітницько-профілактичної роботи серед різних категорій педагогічних працівників дає змогу формувати міцний фундамент для подальшої роботи педагогів зі здобувачами освіти.

Перспективи досліджень. Досвід роботи з цієї проблеми та позитивні надбання провідних науковців та міжнародних волонтерських організацій мотивують нас до подальшого вивчення питання інноваційних форм просвітницької роботи щодо профілактики ВІЛ/СНІДу та скоординованої діяльності щодо використання ефективних педагогічних інструментів профілактично-просвітницької роботи в освітньому просторі, зокрема під час вивчення предмета «Основи здоров'я» та нового інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітківська О. Д. Використання педагогіки партнерства в освітньому процесі / О. Д. Вітківська // Вересень. Науково-методичний інформаційний журнал. – 2021. – № 4(91). – С. 25–32. – Миколаїв : МОІППО. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.02>
2. Воронцов Т. В., Пономаренко В. С. Захисти себе від ВІЛ. Тренінги життєвих навичок: методичний посібник для педагога-тренера / Т. В. Воронцов, В. С. Воронцов. – Тернопіль : «Навчальна книга – Богдан», 2012. – 208 с. ISBN 978–966–10–3199–8.

3. Грабовська Т. І. Основні напрями і форми профілактичної діяльності щодо ВІЛ/СНІДУ в учнівському середовищі / Т. І. Грабовська, О. В. Грабовський, З. І. Баторі-Тарці // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2014. – Вип. 33. – С. 46–50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2014_33_15.

4. Лях Т. Л. Просвітницька робота щодо профілактики ВІЛ/СНІДУ в закладах освіти / Т. Л. Лях // Вісник Черкаського університету. Випуск 183. Частина II, 2010. – С. 58–70.

5. Нерубасва І. О., Фратолла П. Маршрут безпеки. Методичні рекомендації щодо застосування інтерактивного профілактичного освітнього інструменту з питань репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ/СНІДУ та ІПСШ: Посібник для педагога-організатора / І. О. Нерубасва, П. Фратолла. – Дрогобич, 2018. – 124 с.

6. Самусь В., Дубина С., Березіна О. Профілактика ВІЛ/СНІД на робочому місці. Посібник для тренера / В. Самусь, С. Дубина, О. Березіна. – Київ, 2018. – 135 с.

EDUCATIONAL TOOLS FOR THE PREVENTION OF HIV/AIDS IN THE WORK OF THE TEACHER OF THE SUBJECT «BASIC HEALTH»

Pohorelova Liubov,
educator,

Laboratory of Acmeology

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute

4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine

liubov.pohorelova@moippo.mk.ua

This article emphasizes the importance of incorporating innovative educational and preventive practices into the education system, and highlights the potential of the interactive educational tool «Safety Route» for preventive pedagogical activities in the elementary school subject «Basics of Health» and the integrated course «Health, Safety, and Well-being». Specifically, the tool is designed to prevent HIV and sexually transmitted infections, and promote a tolerant attitude towards people living with HIV.

To identify effective ways of implementing the «Safety Route», several scholarly works were reviewed. The article presents statistical data on the prevalence of HIV in the Mykolaiv region, including an analysis of the spread of HIV through various means of transmission in different administrative units of the region. The article proposes the intensification of educational and preventive activities in general secondary education institutions using this interactive product.

The «Safety Route» has been integrated into the professional development courses and competence- and activity-oriented variable modules for educators in general secondary education institutions in the Mykolaiv region. Additionally, the article reports on the development of the «Safety Route» variable module for the first time, which is an interactive preventive educational tool focused on reproductive health issues.

The key characteristics of the «Safety Route» event have been identified as massiveness, innovativeness, interactivity, and age restrictions. The organizers have determined that active engagement and interaction among all participants will enhance the quality and effectiveness of knowledge acquisition. The «Safety Route» program educates schoolchildren on the principles of tolerance and family values.

Keywords: *integrated course «Health, Safety and well-being»; preventive and educational work; «Safety Route»; subject «Basics of health».*

REFERENCES

1. Hrabovska, T. I., Hrabovskyi, O. V. & Batori-Tartsy, Z. I. (2014). Osnovni napriamky i formy profilaktychnoi diialnosti shchodo VIL/SNIDU v uchnivskomu seredovyshchi [The main directions and forms of HIV/AIDS preventive activities in the student environment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pedagogika. Sotsialna robota*, 33, 46–50. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_33_15 (ukr).
2. Liakh, T. L. (2010). Prosvitnytska robota shchodo profilaktyky VIL/ SNIDu v zakladakh osvity [Educational work on HIV/AIDS prevention in educational institutions]. *Visnyk cherkaskoho universytetu*. Output 183. Part II, 58–70 (ukr).
3. Nerubaieva, I. O. & Fratolla, P. (2018). *Marshrut bezpeky. Metodychni rekomendatsii shchodo zastosuvannia interaktyvnoho profilaktychnoho osvitnoho instrumentu z pytan reproduktyvnohozdorovia, profilaktyky VIL/SNIDu ta IPSSH* [Safety route. Methodological recommendations for the use of an interactive preventive educational tool on issues of reproductive health, prevention of HIV/AIDS and STDs]. Drohobych (ukr).
4. Samus, V., Dubyna, S. & Berezina, O. (2018). *Profilaktyka VIL/ SNID na robochomu misti* [Prevention of HIV/AIDS at the workplace]. Kyiv (ukr).
5. Vitkovska, O. D. (2021). Vykorystannia pedahohiky partnerstva v osvitnomu protsesi [The use of partnership pedagogy in the educational process]. *Veresen*, 4 (91), 25–32. Mykolaiv: MOIPPO. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.02>. Retrieved from: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/165/153> (ukr).
6. Vorontsova, T. V. & Ponomarenko, V. S. (2012). *Zakhysty sebe vid VIL. Treninhy zhyttievkykh navychok* [Protect yourself from HIV. Life skills training]. Ternopil: «Educational book – Bohdan» (ukr).

ДОДАТОК

Аналіз статистики поширення ВІЛ-інфекції: від загальнодержавної до регіональної (<http://surl.li/fijmq>)

Україна нині посідає одне з перших місць серед країн європейського регіону за кількістю ВІЛ-позитивних осіб. За січень – грудень 2020 року в Україні офіційно зареєстровано 15 659 випадків ВІЛ-інфекції, 4 131 випадок СНІДу та 2 112 смертей, зумовлених СНІДом, серед громадян України.

За січень – жовтень 2021 року в Україні офіційно зареєстровано 12 626 випадків ВІЛ-інфекції, 3 496 випадків СНІДу та 1 584 смерті, зумовлені СНІДом, серед громадян України.

Аналізуючи наведену статистику, спостерігаємо незначне зниження випадків ВІЛ-інфікування, проте збільшилася кількість випадків виявлення СНІДу. Це може свідчити про недотримання ЛЖВ (людей, які живуть з ВІЛ-статусом) правил антиретровірусної терапії, нехтування лікуванням, незнання про можливість отримати безкоштовну медичну допомогу тощо.

Епідемічна ситуація з ВІЛ-інфекції/СНІДу в Миколаївській області наразі є напруженою. Згідно зі статистичними даними центру здоров'я, з часу виявлення першого випадку ВІЛ-інфекції в 1992 році дотепер у Миколаївській області офіційно зареєстровано 22 211 випадків ВІЛ-інфекції та 6 224 випадки захворювання на СНІД.

Станом на 01 жовтня 2021 року на диспансерному обліку в закладах охорони об-

ласті перебували 8 394 ВІЛ-інфіковані особи, зокрема 1 696 хворих на СНІД (9 місяців 2020 року: відповідно 8 445 осіб та 1 772 особи).

Показник поширеності ВІЛ-інфекції в області дещо вище рівня показника минулого року: станом на 01.11.2021 року зафіксовано 757,8 випадків на 100 тисяч населення; показник поширеності СНІДу – 158,1; у минулому році відповідні показники – 754,6 та 158,3.

Перевищено обласний показник поширеності ВІЛ у м. Вознесенськ – 1 081,5; м. Миколаїв – 1 002,1; Миколаївському районі – 992,7; у м. Южноукраїнськ – 947,4 на 100 тисяч населення.

Найнижчий показник поширеності ВІЛ-інфекції у Снігурівському – 200,3; Березнегуватському – 214,0 та Врадівському районах – 230,2 випадків на 100 тис. населення районів.

Показник захворюваності на ВІЛ-інфекцію в Миколаївській області становив 39,2 випадки на 100 тисяч населення, що на 17,9 % нижче показника за аналогічний період минулого року – 47,8. Перевищено обласний показник захворюваності в м. Южноукраїнськ – 73,8 (30 випадків), Вознесенському районі – 67,6 (20 випадків), м. Вознесенськ – 61,6 (21 випадок), м. Миколаїв – 43,3 (206 випадків) та Братському районі – 40,7 (7 випадків) на 100 тис. населення.

Співвідношення нових випадків інфікування на ВІЛ за 9 місяців 2021 року за статтю розподілилось так: жінки – 44,9 % (197 осіб), чоловіки – 55,1 % (242 особи), або 1,0:1,2; у 2022 році відповідно – 41,9 % (224 особи) та 58,1 % (311 осіб), співвідношення – 1,0:1,4.

Серед шляхів уперше зареєстрованих випадків ВІЛ-інфікування такі:

- статевий – 71,1 % або 312 випадків (9 місяців 2020 року – 72,1 % або 386 випадків), що свідчить про стійку тенденцію до збільшення частки статевого шляху інфікування та вихід епідемії в широкі верстви населення;
- парентеральний – 11,4 % або 50 випадків (9 місяців 2020 року – 12,9 % або 69 випадків);
- діти з перинатальним контактом – 17,5 % або 77 випадків (9 місяців 2020 року – 14,6 % або 78 випадків).

Зафіксовано зниження кількості випадків захворювання на СНІД – зі 155 випадків у 2020 році до 131 випадку за звітний період 2021 року. Показник захворюваності на СНІД у 2021 році становить 11,7 випадків на 100 тисяч населення проти 13,8 за 9 місяців 2020 року.

Станом на 01 жовтня 2021 року на диспансерному обліку в закладах охорони здоров'я області перебувало 336 дітей (віком до 18 років). Дітей із підтвердженим діагнозом «ВІЛ-інфекція» – 155 осіб (46,1 % від загальної кількості дітей, які перебувають на обліку), зокрема зі СНІДом – 14 (9,0 %), дітей із перинатальним контактом ВІЛ у стадії верифікації діагнозу – 181 (53,9 %).

Залучено до антиретровірусної терапії 6 814 пацієнтів, за даними джерел фінансування: за кошти Глобального фонду терапію отримують 866 пацієнтів та 5 948 – за кошти Державного бюджету.